

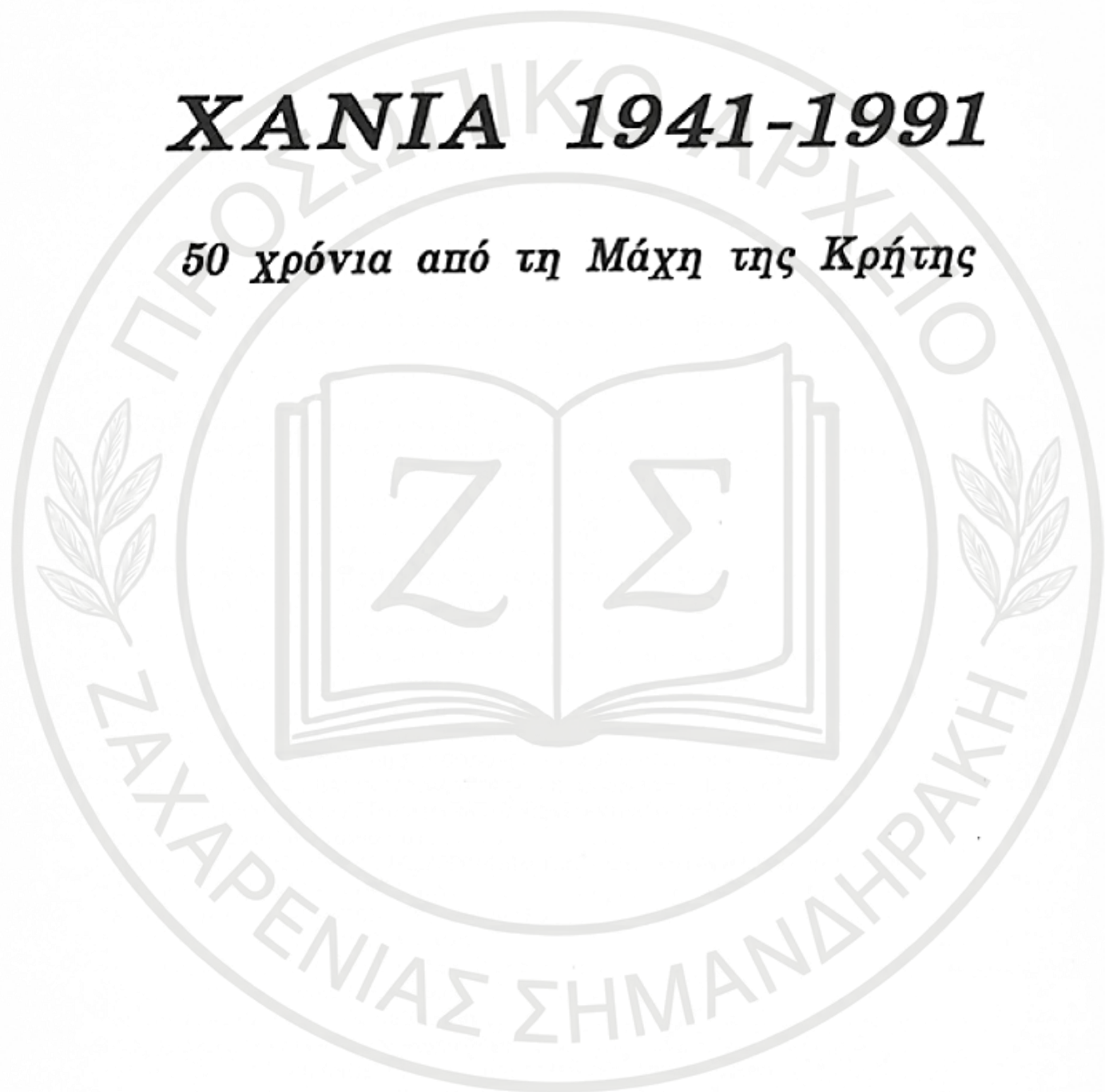
ΧΑΝΙΑ 1941-1991

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΔΗΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

ΧΑΝΙΑ 1941-1991

50 χρόνια από τη Μάχη της Κρήτης

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΔΗΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (1941 - 1945)

ΖΑΧΑΡΕΝΙΑΣ ΜΕΝ. ΣΗΜΑΝΔΗΡΑΚΗ
ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Είναι αναμφισβήτητο ότι η Εκκλησία της Κρήτης διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο, τόσο κατά τη Μάχη της Κρήτης, όσο και κατά τη διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής, στον Αγώνα για την επιδίωξη και απελευθέρωση του Κρητικού λαού από τον κατακτητή. Πλείστοι φλογεροί πατριώτες ιερωμένοι, αφηρώντας τον κίνδυνο και εμπνεόμενοι από το σχήμα και τους σκοπούς της ιεροσύνης τους, έλαβαν μέρος σε μάχες, κυριολεκτικά και μεταφορικά, στήριξαν το δοκιμαζόμενο λαό, και, ανεξάρτητα από τη θέση ή το αξίωμά τους, πρόσφεραν μεγάλο έργο στην προσπάθεια ανακούφισης και διάσωσης του. Συνέπεια της δράσης και συμμετοχής των κληρικών στους Αγώνες, ήταν, αφ' ενός μεν, μερικές φορές, αυτοί οι ίδιοι να θυσιάζονται στο βωμό της Ελευθερίας, αφ' ετέρου δε οι εκκλησίες και τα μοναστήρια να βρίσκονται σε διωγμό και να υφίστανται σοβαρές καταστροφές, λεηλασίες και βεθήλωση.

Ενδεικτικό των παραπάνω είναι οι εκθέσεις που ακολουθούν, οι οποίες απόκεινται στον Α' φάκελλο του αρχείου Γερμανικής Κατοχής του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης. Επεξηγηματικά θα πρέπει να αναφερθεί πως περιήλθαν αυτές οι εκθέσεις στην Υπηρεσία: Τον Οκτώβριο του 1945, ο τότε Διευθυντής του Ι.Α.Κ. Νικόλαος Τωμαδάκης, απηύθυνε το υπ' αριθμ. 5584/6-10-1945 έγγραφο προς την Ιερά Μητρόπολη Κρήτης και τις Ιερές Επισκοπές του Νησιού, με το οποίο τους απέστειλε ερωτηματολόγιο ως προς τη δράση των κληρικών κατά τη Μάχη της Κρήτης και τον Ανταρτικό Αγώνα, πόσοι και ποιοί κληρικοί ή μοναχοί εξορίστηκαν, συνελήφθησαν, φυλακίστηκαν ή εκτελέστηκαν, τι ζημιές είχαν υποστεί οι εκκλησίες και τα μοναστήρια και αν είχαν καταστραφεί ή διαρπαγεί ιερά κειμήλια, εικόνες, σκεύη, χειρόγραφα, κλπ.

Στο έγγραφο του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης, απάντησαν (με χρονολογική σειρά) η Ιερά Επισκοπή

Ο φλογερός Ιερωμένος απευθύνεται προς το ποίμνιό του την κρίσιμη ώρα της Κρήτης.

Κισσάμου και Σελίνου, η Ιερά Επισκοπή Λαμίας και Σφακίων, η Ιερά Επισκοπή Ιεράς και Σητείας, η Ιερά Μητρόπολις Κρήτης και η Ιερά Επισκοπή Πέτρας. Δυστυχώς δεν υπάρχει απάντηση της Ιεράς Επισκοπής Κυδωνίας και Αποκορώνου, αν και είναι βέβαιο ότι πολλοί κληρικοί της Επισκοπής αυτής έλαβαν ενεργό μέρος στον Αγώνα και είχαν μεγάλη δράση κατά τις δύσκολες εκείνες ώρες της Κρήτης. Πρωτοπόρος ήταν φυσικά ο Επίσκοπος Αγαθάγγελος Ξηρουχάκης, ο φλογερός ιερωμένος που στήριξε και βοήθησε το ποίμνιό του, με την εξαιρετική δράση και τη μεσολάβησή του στις αρχές Κατοχής, για τη σωτηρία καταδικνών σε θάνατο. Η πολιτική του ικανότητα, το σεβαστό σχήμα του, η διπλωματία και ο αγνός πατριωτισμός του, τον έκαναν να προσπαθεί με θάρρος και αποφασιστικότητα τις υποθέσεις του Κρητικού λαού, σώζοντας πολλούς από το εκτελεστικό απόσπασμα.

Μετά από τις εκθέσεις των Επισκοπών, παρατίθεται και ένα σημείωμα του Νικολάου Τωμαδάκη, που συντάχθηκε στις 22 Μαΐου 1946, σύμφωνα με τις πληροφορίες του Προηγούμενου της Μονής Αγίας Τριάδας, Ιλαρίωνος Κατασφράκη και άλλων Ακρωτηριανών. Το σημείωμα αυτό (που απόκειται επίσης στο αρχείο Γερμανικής Κατοχής της Υπηρεσίας), έχει τίτλο -Μαχη της Κρήτης - Σημείωμα περί των επιχειρήσεων Ακρωτηρίου Μελέχα Κρήτης-, και παρατίθεται γιατί σ' αυτό αναφέρονται μοναστήρια του Ακρωτηρίου και ενοπλες συγκρούσεις που έγιναν κοντά σ' αυτά.

Σημειώνεται ότι τα αρχειακά κείμενα δημοσιεύονται ως έχουν, χωρίς καμιά επέμβαση στο περιεχόμενο ή στον τρόπο γραφής τους.

ΙΕΡΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΙΣΣΑΜΟΥ - ΣΕΛΙΝΟΥ

Αριθ. Πρωτ. 147

Αριθ. Διεκπ. 124

Εν Καστελλίω τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1945

Πρὸς

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ

Χανιά

Κύριε Διευθυντά

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5584 τῆς 6 Ὀκτωβρίου 1945 ὑμετέρου ἐγγράφου προσαγόμεθα διὰ τοῦ παρόντος ἵνα καταστήσωμεν ὑμῖν γνωστὰ ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῶν ἐν τῷ ὑμείτέρῳ ἐγγράφῳ ἀναφερομένων.

Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γερμανῶν κατὰ Μάιον 1941 πλείστοι ὅσοι ἱερεῖς ἔλαβον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ ἐκ μετριοφροσύνης ἢ καὶ ἐκ φόβου ὡς ἀντικειμένης τῆς πράξεως πρὸς τοὺς Ἱεροὺς κανόνας, δὲν ἐγνώσθη λεπτομερῶς ἡ δράσις αὐτῶν. Οἱ δρά-

σαντες εἶναι οἱ ἑξῆς ἐκ τῶν Κισσάμου, ὁ Ἐφημέριος Ἑλίου Σπυρίδων Κουντουράκης ἐπολέμησε εἰς διαφόρους μάχας ἐπιδείξας ἀνδρείαν καὶ θάρρος, ἀλλὰ μετέπειτα ἔπεσε εἰς ταξικούς ἀγῶνας καὶ ἡμαύρωσε τὴν δρᾶσιν του. Ὁ Ἐφημέριος Μελισσοουργίου Καμάρας Ἀντώνιος Λιουδάκης ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν εἰς Πλακάλωνα περὶ τὴν 25 Μαΐου. Οἱ Ἐφημέριοι κάτω Παλαιοκόστρου Ἐλευθέριος Κουτσαυτάκης καὶ Ἀγίου Γεωργίου Μεσογειῶν Γρηγόριος Κουτσαυτάκης ἐκακοποιήθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀφοῦ μετεχειρίσθησαν αὐτοὺς καὶ ὡς ὑποζύγια. Οἱ Ἐφημέριοι Παπαδιανῶν Ἰνναχωρίων Θεόφιλος Χριστουλάκης καὶ Στυλιανός Κατερινάκης Ἐφημέριος Ἀμυγδαλοκεφάλι ἐφυλακίσθησαν. Ὁ Ἐφημέριος Μαλαθύρου Ἱερεὺς Δημήτριος Σημανδράκης θά ἤκολούθη τὴν τύχην τοῦ πατρὸς καὶ τριῶν ἀδελφῶν του, τουφεκισθέντων τὴν 28 Αὐγούστου 1944 ἀν Ἱερεὺς τις τοῦ Γερμανικοῦ Στρατοῦ δὲν ἀπεμάκρυνεν αὐτόν τοῦ τόπου τῆς ὁμαδικῆς ἐκτελέσεως τῶν κατοίκων Μαλαθύρου.

Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σελίνου ἔδρασαν ὁ ἱερεὺς Κανδάνου Πολύκαρπος Γρυφάκης ὅστις καὶ ἐπεκρύχθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ παραμείνῃ ἐν Κρήτῃ κατέφυγεν εἰς Αἴγυπτον ἐνθα κατετάχθη εἰς τὸ Ναυτικόν ὡς ἱερεὺς τοῦ Στόλου ἐνθα καὶ νῦν ὑπηρετεῖ. Ὁ Ἐφημέριος Μονῆς Λειβαδά - Κουστογεράκου Ἑμμ. Μετοχαράκης ἐπληρώθη εἰς τὴν μάχην τῆς Μαδάρας καὶ διωκόμενος κατέφυγεν εἰς Αἴγυπτον, ὁ Ἐφημέριος Πλεμεινιανῶν Τραχινιάκου Μιχ. Στεφανογιάννης ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην Κανδάνου ὡς καὶ ὁ Ἐφημέριος Κάδρους Στυλιανός Φραντζεσκάκης. Ἐπίσης ὁ Ἐφημέριος Σκάφης Ἰωάννης Πρωτοπαπαδάκης ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας.

Μετά τὴν ἐπικράτησιν τῶν Γερμανῶν καὶ κατὰ τὴν 3 Αὐγούστου 1941 οἱ Γερμανοὶ συνέλαβον τοὺς ἑξῆς ἀδελφούς τῆς Ἱεράς Μονῆς Κυρίας Γωνιάς. Ἡγούμενον Ἰωακείμ Λατινάκη Ἱερομόναχον Παρθένιον Ἀναγνωστάκη καὶ τοὺς Διακόνους Καλλίνικον Σιδεράκη, Γερβάσιον Ντουσάκη, Σεραφεῖμ Μαρινάκη καὶ τὸν Μοναχὸν Γεράσιμον Βροσιμάκη κατὰ τὴν 4 Αὐγούστου τὸν Ἐπίσκοπον Κισσάμου καὶ Σελίνου κ. Εὐδόκιμον καὶ τοὺς ἐνέκλεισαν κατ' ὄρχας εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ Γερμανικοῦ Φρουραρχείου ἐν Χανίοις ἀνευ διακρίσεως ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῶν μετὰ τῶν λοιπῶν ὑποδίκων καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς Ἀγυῖαν καταδικασθέντων εἰς θάνατον καὶ μὴ ἐκτελεσθείσης τῆς ἀποφάσεως ἐνεκεν τῆς δοθείσης τότε ἀμνηστίας, εἰς Ἀγυῖαν παρέμειναν περὶ τοὺς δύο μῆνας, μετὰ τὴν ἀποφυλάκισιν οἱ μὲν ἀδελφοὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Μονὴν μὴ ἐπιτραπείσης τῆς διαμονῆς αὐτῶν ἐντός τῆς Μονῆς ὡς κατεχομένης αὐτῆς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ ἐνεκατεστάθησαν ἐπὶ διετίαν εἰς τὸ τῆς Μονῆς Μετόχιον Κλαδουριανὰ, ὁ δὲ Ἐπίσκοπος Κισσάμου καὶ Σελίνου παρέμεινεν ἐπὶ δίμηνον εἰς Χανιά ὑπὸ ἐπιτήρησιν μὴ ἐπιτραπείσης τῆς

μεταβάσεως εις τήν ἔδραν του, καί τήν 21 Νοεμβρίου 1941 μετεφέρθη εις Ἀθήνας ὡς ἐξόριστος μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς ἀπομακρύνσεώς του ἐκτός τῶν ὁρίων τῶν Ἀθηνῶν καί νά μὴ ἱεροπράττῃ ἀνευ ἀδείας τῶν Γερμανικῶν Ἀρχῶν καί νά παρουσιάζεται εἰς τό Γερμανικόν Φρουραρχεῖον ἐκάστην Τρίτην τῆς ἐβδομάδος πρό μεσημβρίας, ἡ κατάστασις αὐτῆς τοῦ Ἐπισκόπου παρέμεινε μέχρι τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν Γερμανῶν ἐξ Ἀθηνῶν.

Ζημῖαι καί βεβηλώσεις ἐγένοντο εἰς πλείστους ἐνοριακοὺς ναοὺς καί μὴ ἐπίσης καί διαρπαγαὶ εἰς κειμήλια σκεύη καί εἰκόνας χωρὶς νά δυνηθῶμεν μέχρι τοῦδε νά ἐξακριβώσωμεν λεπτομερῶς, ἐκτός τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Κυρίας Γωνίας τῆς ὁποίας αἱ ζημῖαι ἐντός τοῦ Ναοῦ καί εἰς τήν Βιβλιοθήκην εἶναι τοιαῦται τῶν ὁποίων τό μέγεθος δύναται ν' ἀντιληφθῇ ὁ νῦν ἐπαξίως διευθύνων τό Ἱστορικόν Ἀρχεῖον Κρήτης ὅστις καί παρακαλεῖται διὰ τήν Ἱστορίαν νά ἐπισκεφθῇ τήν Ἱεράν Μονήν καί νά ἀντιληφθῇ τὰς παντός εἰδους καταστροφάς καί διαρπαγὰς καί βεβηλώσεις ὅς ὑπέστη ἡ Ἱερά Μονή.

Κατ' ἐντολήν τοῦ Ἐπισκόπου
Ἐκ τοῦ Γραφείου (Τ. Σ.)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΕΡΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗ
ΛΑΜΠΗΣ ΚΑΙ ΣΦΑΚΙΩΝ
Αριθ. Πρωτ. 67
Αριθ. Διεκπ. 40

Ἐν Σπῆλῃ Ἀγίου Βασιλείου τῇ 26-10-1945
Πρὸς
Τό Ἱστορικόν Ἀρχεῖον Κρήτης
Εἰς Χανιά

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 6-10-1945 ὑμετέρου ἐγγράφου πληροφοροῦμεν ὑμᾶς Ἀ'. Διὰ τήν Μάχην τῆς Κρήτης καί μετὰ τὸν Μάϊον 1941 1) Ὁ ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πρέβελι ἀρχιμανδ' Ἀγαθάγγελος Λαγούβαρδος παρέχων πᾶσαν ἠθικὴν καί ὑλικὴν βοήθειαν εἰς τὰ συμμαχικά ἀγγλικά στρατεύματα, ἀποκρύπτων διατηρῶν ταῦτα εἰς ἀποκρήμινους βράχους καί σπηλαιοὺς τῆς περιφέρειας τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, μέχρις οὐ κατόρθωσε τό Συμμαχικόν Στρατηγεῖον καί περισυνέλεξαν τὰ υπολείμματα τοῦ Στρατοῦ τῶν Ἀνεχώρησαν δὲ κατόπιν εἰς Μέσσην Ἀνατολήν ὡς καταδιωκόμενος τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων, ἀποβίωσας ὀλίγας ἡμέρας πρό τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἀγαπημένης του Πατρίδος· 2) Μετέσχεν τοῦ Ἀνταρτικοῦ Ἐθνικοῦ ἀγώνος ὁ Κυριακὸς Κατσάντωνης ἐφημέριος Ἀνω Μέρους βοηθῶντας παντοιοτρόπως τοὺς Ἀγγλοὺς μέχρις οὐ κατάρ-

θωσε μετ' αὐτῶν νά ἀναχωρήσῃ εἰς Μέσσην Ἀνατολήν ὀνομασθεὶς λοχαγὸς ἱερεὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. 3) Ἐπεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ ὁ Συμμεῶν Δρετουλάκης ἱερομόναχος Ἱερᾶς Μονῆς Ἀσωμάτων ἐφημέριος Βρυσῶν Ἀμαρίου, ἐκτελεσθεὶς ὑπὸ Γερμανῶν στρατιωτῶν κατὰ τήν σφαγὴν καί καταστροφὴν τῶν 7 χωρίων τοῦ Ἀμαρίου Αὐγούστος 1944.

Β'. 1) Γενομένων ὀρκετῶν συλλήψεων κατὰ τό 1942 συνελήφθη εἰς Μέλαμπερ Ἀγίου Βασιλείου καί ὁ ἐφημέριος Ἰωάννης Αὐγουστάκης ἐγκλεισθεὶς εἰς Φυλακὰς Ἀγιάς ὁποῦ ἀσθενήσας κατέστη ἀνίκανος πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν· 2) Ἐξωρίσθη ὁ παπὰς Ἐμμαν. Ἀνδρουλάκης ἐφημέριος Βολιωνῶν φθάσας μέχρι Σερβίας ὡς διατρεφὼν Ἀγγλοὺς.

Γ'. Εἰς τοὺς ἐξῆς Ἐνοριακοὺς ναοὺς ἐγένοντο αἱ ἐξῆς ζημῖαι· 1) Ἀκουμίων· Μερικὴ καταστροφὴ τοῦ κτηρίου τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ, τῶν ἱερῶν σκευῶν καί ἐπιπλῶν, βιβλίων· 2) Ὀλική καταστροφὴ τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Κρύα Βρύσης, ἱερῶν σκευῶν, ἐπιπλῶν καί βιβλίων· 3) Ὀλική καταστροφὴ τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Ἀνω καί Κάτω Σακτουρίων ἱερῶν σκευῶν, ἐπιπλῶν καί βιβλίων· 4) Ὀλική καταστροφὴ ἱεροῦ Ναοῦ Κοζαρέ, ἱερῶν σκευῶν, ἐπιπλῶν καί βιβλίων· 5) Ὀλική καταστροφὴ ἱεροῦ Ναοῦ Ροδακίνου· 6) Ὀλική καταστροφὴ ἱεροῦ ναοῦ Δρυγίων, ἱερῶν σκευῶν, ἐπιπλῶν καί βιβλίων· 7) Ὀλική καταστροφὴ ἱεροῦ Ναοῦ Γερακάρ, ἱερῶν σκευῶν, ἐπιπλῶν καί βιβλίων· 8) Ὀλική καταστροφὴ ἱεροῦ ναοῦ Βρυσῶν Ἀμαρίου ἱερῶν σκευῶν, ἐπιπλῶν καί βιβλίων· 9) Ὀλική καταστροφὴ ἱεροῦ ναοῦ Καρδάκι, ἱερῶν σκευῶν, ἐπιπλῶν καί βιβλίων· 10) ἱεροῦ Ναοῦ Γουργούθων ὀλική καταστροφὴ ἱερῶν σκευῶν, ἐπιπλῶν καί βιβλίων· 11) Μερικὴ καταστροφὴ ἱεροῦ Ναοῦ Ἀνωπόλεως Σφακίων, 12) Ὀλική καταστροφὴ ἱ. Ναοῦ Καλλικράτους, ἱερῶν σκευῶν, ἐπιπλῶν καί βιβλίων.

Δ'. Εἰς Μοναστήριον Ἱ. Μονὴ Πρέβελι ἐγένοντο μεγάλαι ζημῖαι εἰς τὰ ἱερά κειμήλια, εἰς τὰς εἰκόνας καί σκεύη, εἰς τήν Βιβλιοθήκην, εἰς τὰ κτήρια τῆς Μονῆς καί εἰς πάντα τὰ πολύτιμα πράγματα αὐτῆς, εἰς τὰς ζωτροφίας, εἰς τὰ ζῶα καί γενικῶς προέβησαν οἱ Γερμανοὶ εἰς τὴν ἐρήμωσιν αὐτῆς κατὰ τό ἔτος 1942 λόγω τῆς ὑλικῆς καί ἠθικῆς παροχῆς τῶν ἀδελφῶν Μοναχῶν καί ἡγουμένου πρὸς τὰ υπολείμματα τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων.

Μετά τιμῆς καὶ εὐχῶν
Ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος
(Τ.Σ.) Σ. Παναγιωτάκης
Ἱερεὺς

Εν Ίεραπέτρα τη 28/11/1945
Π ρ ό ς
Το Ιστορικόν Ἀρχεῖον Κρήτης
ΕΙΣ ΧΑΝΙΑ

Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ παράσχωμεν ὑμῖν τὰς διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 5584 ἐ. ἐ. ὑμετέρου ἐγγράφου ζητηθείσας πληροφορίες, ἀπαντώντες ἐπὶ τοῦ ἐπισυνυμμένου τούτω ἐρωτηματολογίου σας.

1) Ὁ κληρὸς τῆς Θεοσώστου Ἐπαρχίας μας δὲν ἔλαβεν μέρος ἐνόπλιως εἰς τὴν Μαχὴν τῆς Κρήτης, ἐπειδὴ ἐν τῇ περιφερείᾳ μας δὲν ἐγένοντο πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις.

νος τῆς αὐτῆς Ἱ. Μονῆς Ἰλαρίων Συντυχάκης, ὅστις μετὰ πολλὰς περιπετείας κατάρθωσε νὰ δραπετεύσῃ εἰς Αἴγυπτον ἐνθα ἔτυχε στοργικῆς περιθάλψεως παρὰ τοῦ Σεπτοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς ἐκείσε ὁμογενείας, ἐπανήλθε δὲ εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ἀπὸ διμήνου. Διὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἀνωτέρω αἰτίαν συνελήφθησαν, ἡ μοναχὴ Καλλινίκη καὶ ἐφυλακίσθη ἐν Σητεῖα ὡς καὶ ὁ τότε δόκιμος Γεώργιος Χρυσουλάκης, ἡδὴ ἱεροδιάκονος Γεννάδιος, ὅστις κυριολεκτικῶς ἐμαρτύρησεν εἰς τὸ ἐν Σητεῖα Γερμανικὸν κρατητήριον ἀλλ' οὐδὲ λέξιν ἐξεστώμισεν ἀποκαλυπτικῶν τῶν ἐν τῇ Μονῇ συμβάντων, παρὰ τὰς κακώσεις ὅς ὑπέστη ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα.

Ἐνεκα τῆς ὡς ἀνω αἰτίας δι' ἐπισήμου πράξεως τοῦ Ράιχ κατεσχέθη ἅπασα ἡ κινητὴ καὶ ἀκίνητος περιουσία τοῦ Ἱεροῦ τούτου Μοναστηρίου (ὑπὲρ τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως) καὶ τὰ μὲν κινητὰ διήρπασαν μὲν τῶν ὀρνίθων ἐξαιρουμένων, διὰ δὲ τὴν ἀκί-

Ο ἐπίσκοπος Χανίων Ἀγαθάγγελος εὐλογεῖ στρατὸ καὶ ὅπλα.

2) Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Κατοχῆς συνελήφθησαν τὴν 10ην Ἰουνίου 1944 οἱ κάτωθι ἱερομόναχοι τῆς Ἱ. Μονῆς Τοπλοῦ, διὰ τὴν πατριωτικὴν αὐτῶν δράσιν, ὡς διατηροῦντες ἐντὸς τῆς Μονῆς ταύτης, καθ' ὅλον τὸ μέχρι τῆς ἡμέρας ταύτης διάστημα τῆς κατοχῆς. Ἀσύρματον καὶ Γραφεῖον Πληροφοριῶν τῆς Συμμαχικῆς Κατασκοπέας. Ὁ ἡγούμενος αὐτῆς Γεννάδιος Συλιγνάκης, θ) Καλλίνικος Παπαθανασάκης ἱερομόναχος καὶ γ) Εὐμένιος Σταματάκης ἱερομόναχος. Ἐκ τούτων πάντες μὲν κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐν Χανίοις Γερμανικοῦ Στρατοδικείου εἰς θάνατον, ἐξετελέσθησαν δὲ οἱ δύο πρῶτοι ἐν Ἀγυῖᾳ τὴν 21 Αὐγούστου 1944, ὁ δὲ ἕτερος ἀπεβίωσεν ἀργότερον, ἀγνωστον πῶς, ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου τούτου.

Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἐδιώκετο καὶ ὁ Προηγούμε-

νητον περιουσίαν δὲν ἐπρόφθασαν εὐτυχῶς νὰ ἐφαρμόσουν τὰ εἰλημμένα παρ' αὐτῶν μέτρα, διότι μετ' ὀλίγον, Χάριτι Θεοῦ, ἠλευθερώτο ἡ πατρίς μας τῆς συγχεράς τούτων δουλείας.

3) Αἱ ζημίαι αἰτίνες προὔξενήθησαν εἰς τοὺς Ἱ. Ναοὺς τῆς περιφερείας σας, ἀπὸ λεηλασίας καὶ διαρπαγῆς, ἀπετιμήθησαν εἰς τὸ ποσοῦν τῶν δραχ. 3.850.000 εἰς τιμὰς τοῦ ἔτους 1940.

Ἐκ τούτων ὀρεκτοὺς ἐκρήμνισαν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἠμποδίζον τὰ ὁχυρωματικὰ τῶν ἔργα, περισσότερους μετέβαλον εἰς κοιτῶνας καὶ μαγρεῖα καὶ αἰθούσας θεατρικῶν παραστάσεων, οὐκ ὀλίγας δὲ τῶν ἱερῶν εἰκόνων μετέβαλον εἰς κιβωτίδια ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐστελλον τρόφιμα καὶ ἔλαιον εἰς τὰς οἰκογενείας των.

4) Αἱ ὕλικοι ζημίαι αἱ προξενηθείσαι εἰς τὰς περι-

ουσίας των Ἱ. Ναῶν καὶ Μοναστηρίων εἶναι ἀρκούντως σοβαρά, συνίστανται δὲ κυρίως εἰς καταστροφὰς κτηρίων, καὶ διαρπαγὰς κινητῶν.

5) Ζημίας εἰς ἱερὰ σκευή, βιβλιοθήκας ἢ χειρόγραφα δὲν ἐγένοντο, πλην τῶν εἰς Ἱ. εἰκόνας τοιούτων ἀρκεταὶ τῶν ὁποίων ἀφαιρέθησαν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ἀνωτέρω ἀναφέρωμεν.

Μετά πατρικῶν εὐχῶν
(Τ. Σ.) Ὁ Ἱεροσητείας Φιλόθεος

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
Ἀριθ. Πρωτ. 87
Ἀριθ. Διεκπ. 52

Ἐν Ἡρακλείῳ τῇ 2 Φεβρουαρίου 1946
Πρὸς
Τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Κρήτης
Χανιά

Κύριε Διευθυντά,

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5584 π. ἐ. Ὑμετέρου ἐγγράφου, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν Ὑμῖν τὰ κάτωθι.

Α) Εἰς τὴν μάχην τῆς Κρήτης κατὰ Μάιον 1941 μετέσχον ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φώτιος Θεοδοσοῦ καὶ ἱερατικὸς Προϊστάμενος τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ Ἱεροῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μηνῆ καὶ ὁ ἱερεὺς Γεώργιος Κριτωτάκης, ἐφημέριος τοῦ αὐτοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ.

Β) Ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν 1) Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φώτιος Θεοδοσοῦ ἐν Σκαλιῶν Πεδιάδος κατὰ τὴν 5ην Ἰουνίου 1941 μετὰ τὴν κατηγορίαν ὅτι ἐπολέμησε κατὰ τῶν ἀλεξπτωτιστῶν. 2) Ὁ ἱερεὺς Γεώργιος Σηφάκης, ἐφημέριος Ἁγίας Βαρβάρας τῆς Ἐπαρχίας Μονοφατισίου κατὰ τὴν 14ην Ἰουνίου 1942, συλληφθεὶς ὡς ὁμηρος μετ' ἄλλων συγχωριανῶν τοῦ μετὰ τὴν κατηγορίαν ὅτι συνηργάζοντο μετὰ τῶν Ἀνταρτῶν καὶ 3) Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Δωρόθεος Τσαγκαράκης, ἐφημέριος Βασιλείων τῆς Ἐπαρχίας Τεμένους ἐν Ἀγιά Χανίων, κατὰ τὴν 22αν Ὀκτωβρίου 1943 μετὰ τὴν κατηγορίαν ὅτι διενήργει ἐράνους ὑπὲρ τῶν ἀνταρτῶν.

Γ) Ἐξωρίσθησαν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κρήτης κ. Βασίλειος καὶ ὁ Ἱερομόναχος Ἀγαθάγγελος, οἰκονόμος τοῦ Σιναϊτικοῦ Μετοχίου - Ἁγιοὶ Ἀπόστολοι - Μονοφατισίου τῇ 26ῃ Μαρτίου 1942.

Δ) Ἐνεκλείσθησαν εἰς τὰς φυλακὰς Ἡρακλείου οἱ Μοναχοὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Γεωργίου Ἐπανωσήφη καὶ ὁ Προηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγκαραθου Ἀρχιμ. Γεράσιμος Μιζεράκης τῇ 7ῃ Μαρτίου 1942.

Ε) Ζημίας ὑπέστη ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου Ἐπανωσήφη, λεηλατηθεῖσα δις ὑπὸ τῶν κατακτητῶν. Ὁμοίως ὑπέστησαν ζημίας αἱ περιουσίαι τῶν Ἱερῶν Μονῶν Βροντησίου, ὁδηγητρίας καὶ Κουδουμά τῆς Ἐπαρχίας Καινουρίου.

Ἐνθερμος πρὸς Θεὸν εὐχέτης Ὑμῶν
(Τ. Σ.) Ὁ Κρήτης Βασίλειος

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΕΡΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΠΕΤΡΑΣ
Αριθ. Πρωτ. 641
Αριθ. Διεκπ. 342

Ἐν Νεαπόλει τῇ 12 Νοεμβρίου 1946
Πρὸς
Τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Κρήτης
Χανιά

Κύριε Διευθυντά,

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5584 τῆς 6ης 8/βρίου 1945 Ὑμετέρου ἐγγράφου, πληροφοροῦμεν ἔστω καὶ ἀργά, ἐνεκα τῆς ἀναμείξεως τοῦ ἐγγράφου μετ' ἄλλων μετακομισθέντων ἀπὸ Γραφείου εἰς Γραφεῖον διὰ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν παθόντων κληρικῶν τῆς καθ' ἡμᾶς Θεοσώστου Ἐπισκοπῆς, δὲν ἔχομεν ἐκ τῶν κατηγοριῶν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 ἐρωτήματος.

Ἐκ τῶν κατηγοριῶν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 ἐρωτήματος ἔχομεν:

α) Τὸν Παπὰ Ἐλευθέριον Τσαγκαράκιν, Ἐφημέριον Ἀμυρῶν Βιάννου. Οὗτος συνελήφθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν (2 Φεβρουαρίου 1942), διότι ἐφιλοξένηε Ἀγγλοὺς μετ' ἑαυτοῦ καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς ἐν Νεαπόλει φυλακὰς. Ἐξωρίσθη εἰς Ρόδον, Ἐντεῦθεν μετεφέρθη εἰς Σητεῖαν, ἐδικάσθη ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ Ἰταλικοῦ Στρατοδικείου καὶ κατεδικάσθη νὰ ἐξορισθῇ εἰς Ἰταλίαν. Ἐνταῦθα καὶ εἰς διάφορα στρατόπεδα συγκεντρώσεως, ἀνὰ τὰς ἐν Εὐρώπῃ ἐχθρικός Χώρας ἐξῆσε μέχρι τῆς συμμαχικῆς νίκης. Ἀπελευθερωθεὶς, ἐφθασεν εἰς Ἀμυρὰ Ἰουλίον τοῦ 1945. Ἐφοίτησε μῆνας τινὰς εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καὶ ἤδη ἐφημερεύει εἰς Ἀμυρὰ. β) Κατὰ τὴν τραγικὴν περιπέτειαν τῆς Ἐπαρχίας Βιάννου (14 Σ/βρίου 1943), ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν: 1) Ὁ Παπὰ Λεωνίδας Πνευματικάκης, Ἐφημέριος Βαχοῦ, καὶ προσωρινῶς Κρεθβατά, ἐνθα καὶ ἐξετελέσθη καὶ 2) Ὁ Κύριλλος Συναδινάκης Ἱερομόναχος τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀρθῆς καὶ πλησίον τοῦ κυριάρχου Μονῆς ἐν τῇ ὁμονύμῃ παραλίᾳ Ἀρθῆς. Οὗτος εὐρέθη ἐκεῖ, ἐνῶ οἱ λοιποὶ Μοναχοὶ εἶχον διαταχθῇ πρὸ πολλοῦ νὰ ἐγκαταλείπωσι τὴν ὡς ἀνω περιφέρειαν, ὡς ἀπηγορευμένην ζώνην καὶ νὰ κατοικήσωσιν ἐν

ἐξαρτήματι τῆς ἰδίας Μονῆς ὀνομαζομένην - Ἁγία Μονή - εἰς μικράν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Ἁγίας Βιάννου. Πρωτεύουσας τῆς Ἐπαρχίας πρὸς Ν. ταύτης.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 ἐρώτημα ὑπάγονται κυρίως Ἐξωκκλήσια διαφόρων Ἑνοριῶν καὶ δὴ 1) τῆς Ἑνορίας Βραχασίου Μερ'λου οἱ κατακτηταὶ ἐθεθλήσαν καὶ ἡρῆμωσαν τελείως ἑπτὰ (7) Ἐξωκκλήσια καὶ δύο (2) Παρεκκλήσια ἐντὸς τοῦ χωρίου καὶ διήρπασαν τὸ Γραφεῖον τῆς Ἑνορίας. Κατέλαβον τὸ Ἱ. Προσκύνημα Ἁγίου Γεωργίου - Σεληνόρη - εἰς τὴν ὁμώνυμον φάραγγα, μετέβαλον αὐτὸ εἰς Σταθμὸν καὶ παρημποδίζον τοὺς συρρέοντες Προσκυνητὰς πρὸς μεγίστην θρησκευτικὴν καὶ ὕλικὴν ζημίαν. 2) τῆς Ἑνορίας Ζενίων Μερ'λου διήρπασαν τὰς ἐπενδύσεις τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς τῶν Ἱ. Ναῶν Ἁγίου Γεωργίου Ἁγ. Ἀμυγδαλῶν καὶ Ἁγίου Ἰωάννου. Ζενίων καὶ κατέστρεψαν θύρας, παράθυρα, παγκάρια κ.λπ. καὶ γ) τῆς Ἑνορίας Λαγού - Πινακιανό Λασηθίου διήρπασαν τὰς ἐπενδύσεις τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς τοῦ Ἐξωκκλησίου Ἁγίου Γεωργίου.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 4 ἐρώτημα ὑπάγονται:

1) Ἡ ἱ. Μονὴ Ἀρθῆς Βιάννου, τῆς ὁποίας ἐμπροσθέντος τὸ Ἱ. Γουμμενέιον, τὸ Ἑστιάτοριον καὶ τὸ Κελλῖον τοῦ ἐκτελεσθέντος Ἱερομονάχου Κυρίλλου Συναδινάκι. Ἐκτὸς τῆς καταστροφῆς ταύτης ἡ Μονὴ ὑπέστη διαρπαγὴν τελείαν. Θύρες, παράθυρα, ξυλίσια, ἐργαλεῖα γεωργικὰ καὶ ὑποδηματοποιίας, αἰτηρά 7.000 ὀκ., 15.000 ὀκ. χαρούπι, 4.000 ὀκ. λάδι, μαγειρικά σκευῆ καὶ εἰδη κουζίνας, εἰς ὄνος, δύο ἀγελάδες καὶ ἓν πρόβατον, ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ πράγματα διήρπαγαν, συμφώνως ἐκθεσεὶ τοῦ Ἱ. Γουμμενο-συμβουλίου τῆς Μονῆς.

2) Ἡ ἱ. Μονὴ Κρυσταλλένιας ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Λασηθίου ἡ ὁποία μετεβλήθη ὑπὸ τῶν Ἱταλῶν εἰς φυλακὴν τῶν πολιτοκρατουμένων, ἐκδιωχθέντων τῶν Μοναχῶν καὶ ἐρημωθείσης τῆς Μονῆς. Ταύτης ἀπεστεγάσθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν δύο οἰκίσματα καὶ αἱ κέραμοι μετεφέρθησαν ἀλλοῦ πρὸς στέγαν τοιοῦτων οἰκοδομηθέντων ὑπ' αὐτῶν. Τῆς αὐτῆς Μονῆς ἡρῆμώθη τὸ Ἐξωκκλήσιον Τιμίου Σταυροῦ εἰς θέσιν - Κεφάλαιον - καταστραφέντος τοῦ ξυλίνου Εἰκονοστασίου, ὡς γνωρίζομεν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως καὶ ἐκ πληροφοριῶν τῶν Μοναχῶν αὐτῆς καὶ

3) Τὸ Μονύδριον - Κουφὴ Πέτρα - ἀνωθεν τῆς Νεαπόλεως (ἐξάρτημα τῆς ἱ. Μονῆς Κρεμαστῶν), τοῦ ὁποίου τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς τοῦ Ἱ. Ναοῦ διήρπαγαν καὶ ἐπενδύσεις καὶ τὸ Ἱ. Ἀντιμήνσιον, ὡς ἀνέφερον ὁ Ἱ. Γουμμενός.

Τέλος διὰ τὸ 5ον ἐρώτημα πληροφοροῦμεν, ὅτι διηρπάγη ἡ Βιβλιοθήκη τῆς ἱ. Μονῆς Ἀρθῆς, περιλαμβάνουσα Ἐκκλησιαστικά, Πατερικά καὶ ἄλλα Θεολογικά συγγράμματα.

Μετ' ἐκτιμήσεως καὶ εὐχῶν.
(Τ.Σ.) Ὁ Πέτρος Διονύσιος
Ὁ Γραμματεὺς

ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ Σημείωμα περὶ τῶν ἐπιχειρήσεων Ἀκρωτηρίου Μελέχα Κρήτης Α' Ἄμυνα

Κατὰ τὴν ἐναρξιν τῶν ἐπιχειρήσεων ὑπῆρχον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἀκρωτηρίου αἱ ἑξῆς ἀμυντικαὶ δυνάμεις (Βρετανικῶν στρατευμάτων).

Ἀντιαεροπορικαὶ δυνάμεις εἰς Προφήτ' Ἥλιαν, καὶ εἰς δύο σημεία. Ὁμοίως εἰς Κορακὲς, εἰς Ἀρώνι καὶ εἰς Στέρνες. Ὁμοίως δύο φυλάκια, τὸ ἐν εἰς Κουνοπιδιανὰ καὶ τὸ ἕτερον εἰς Σταυρόν.

Ἑλληνικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις δὲν ὑπῆρχον. Ὑπῆρχε μόνον εἰς Γουβερνέτο ἐν παρατηρητήριον ἐξ ἑλλήνων ναυτικῶν καὶ εἰς Μονὴν Ἁγ. Τριάδος ἐν φυλάκιον ἐκ τριάκοντα περίπου ἀνδρῶν (Β. Ναυτικού) διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ ἐκεῖ ἐναποθηκευθέντος ὕλικου (πυρομαχικῶν τοῦ στόλου περὶ τοὺς 300 τόνους).

Ἡ ἀντιαεροπορικὴ ἀμυνα ἀπέβλεπεν εἰς τὴν φύλαξιν τοῦ λιμένος τῆς Σούδας καὶ τῆς πόλεως Χανίων.

Β' Ἀεραποβάσεις

1) Ἐγένοντο ἀεραποβάσεις (20 Μαΐου) δι' ἀνεμοπλάνων εἰς Προφήτ' Ἥλιαν καὶ Καμπάνι μετ' σκοπὸν τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν πυροβολείων τῶν εἰς θέσιν Φρούδια (Προφήτ' Ἥλιαν) καὶ τὸν ἐλεγχον τῆς ὁδοῦ Προφήτ' Ἥλιαν - Μουζουρά, καὶ Προφήτ' Ἥλιαν - Στέρνες, διὰ τῆς διακοπῆς τῆς (Τριᾶς ἀνεμοπλάνου).

2) Ὁμοίαι ἀεραποβάσεις δι' ἀνεμοπλάνου εἰς περιφέρειαν Μουζουρά - Στερνῶν πρὸς ἐξουδετέρωσιν τοῦ εἰς Στέρνες ἀντιαεροπορικοῦ (ἐν ἀνεμοπλάνου). Οἱ ἀποβάντες εἰς Προφήτ' Ἥλιαν ἐξουδετερώθησαν ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν, οἵτινες ἄλλους μὲν ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ συνέλαβον αἰχμαλώτους. Οἱ εἰς Καμπάνι ἀποβάντες κατ' ἀρχὰς ἐπρωχώρησαν πρὸς τὸ χωρίον, ὅπου ἐτραυμάτισαν Ἀγγλὸν λοχίαν καὶ ἐφόνευσαν τρεῖς κατοίκους, προχωροῦντας ἀκαλύπτως ἐναντίον των, Τὸν Θεοφάνην Ἀνδρεδάκην ἀπὸ Καμπάνι, τὸν Κωστήν Σκανδαλάκην ἀπὸ Χωροφάκια καὶ Εὐαγγέλην τινὰ περβολάρην. Εἶτα ἀποτυχόντες τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ τῶν εἰς Προφήτ' Ἥλιαν περσόντων, ὑπεχώρησαν καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν θάλασσαν. Οἱ περσόντες εἰς Μουζουρά ἡχμαλωτίσθησαν ὅλοι ὑπὸ τῶν κατοίκων Χωρδακίου καὶ Μουζουρά. Οὕτω ἐληξεν ἡ ἐπιχείρησις τῆς πρώτης ἡμέρας, χωρὶς νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῶν Γερμανῶν.

Γ' Ἡ ἀπὸ θαλάσσης ἀπόβασις

Τὴν 22αν Μαΐου ἐφάνη εἰς τὸ Αὐλάκι τοῦ Ἁγίου (Β. ἀκτὴ τοῦ Ἀκρωτηρίου) καὶ μετ' ἑλπίδας Πιθανὸν ἐπρόκειτο περὶ γερμανῶν δοκιμασθέντων κατὰ τὰς θαλάσσιαις συγκρούσεις, οἱ ὁποῖοι ἠναγκάσθησαν ἀποβῆναι ἐκεῖ. Σημειωτέον ὅτι εἰς θέσιν λεγομένην - τοῦ Σπαθάρου - (πίσω ἀπὸ τὸ Χωρδακί) ἀπεβιβάσθησαν περὶ τοὺς 15 γερμανοὶ μετ' ὅπλων καὶ λαστιχένιες.

ναυαγοί προφανώς. Ούτοι συνελήφθησαν από τούς Χωρδακιανούς, οι οποίοι τούς παρέδωσαν εις τούς εις Στέρνες Άγγλους. Τού σκάφους επέβαινον περί τούς 80, οι οποίοι απεβιβάσθησαν, αφήκαν φρουράν εις τό μέρος της αποβάσεως και έν συνεχεία διελθόντες τό Αύλακι, διά τού Καθολικού, ανήλθον εις τήν Μονήν Γουβερνέτου, τήν όποιαν εγκατέλειψαν οι τού παρατηρητηρίου.

Τήν επομένην (23ην Μαΐου) επροχώρησαν διά τού Φαραγγιού μέχρι της 'Ι. Μονής Άγίας Τριάδος. Έκει τήν ίδίαν ημέραν είχε φθάσει εκ Χανίων ό 'Επίσκοπος Κυδωνίας και 'Αποκορώνου Άγαθάγγελος Ξηρουχάκης, τραυματισθείς εκ βόμβας πεσούσης εις τό μέγαρον της 'Επισκοπής, τήν προτεραίαν. Άφού ήρεύνθησαν τήν Μονήν όλόκληρον και διέρρηξαν τάς θύρας της οι Γερμανοί, εποπτεύσαντες τά περίξ και μαθόντες ότι οι Άγγλοι διέθετον τάνκς εις μικράν από της Μονής απόστασιν, απεφάσιον ν' αποσυρθούν προς τό Γουβερνέτο. Έβλεπον άλλωστε τήν κίνησιν και τάς συγκεντρώσεις τών χωρικών. Κατά τήν αποχώρησιν των, διέταξαν τήν εκκένωσιν της Μονής, οι δ' έν αύτῳ μετά τού ήγουμένου και τού 'Επισκόπου, επροχώρησαν προς τό Γουβερνέτο, όπου εφθασαν. Κατά τήν υποχώρησιν τών Γερμανών οι χωρικοί τούς επυροβόλησαν και εφόνευσαν δύο εις θέσιν Κατσούφρα (υπερθεν της Μονής). Έτραυματίσθησαν όμως και εκεί οι Μουζουριανοί Νικόλαος Γιαννακάκης και Νικόλαος Ψιλλάκης.

Δ' Η μάχη τού Σταυρού

Τήν 24ην Μαΐου και περί τήν 11ην πρωινήν, περί τούς πενήτηντα όπολισμένοι εκ Μουζουρά, Καλόρουμα, Στέρνες, Καθιανά και Χωρδάκι επετέθησαν κατά τών Γερμανών, οι όποιοι είχαν εγκαταλείψει τό Γουβερνέτο και είχαν κατέλθει εις τό Αύλακι, όπου επρογευματίζον. Έπυροβόλουν δέ οι Έλληνες κατέχοντες τά υπερκείμενα ύψώματα. Οι Γερμανοί ανεπιτύχθησαν τότε και κατέλαβον τό υπερθεν τού Αύλακιού Λιδομούρι μέ κατεύθυνσιν προς τόν Σταυρόν, ένῳ εξηκολούθουν θαλλόμενοι. Εις τήν μάχην αύτήν εφονεύθη ό εκ Μουζουρά άγροφύλαξ 'Ιάκωβος Καζάκος. Τούτο συνετέλεσεν εις τό ν' αποχωρήσουν, περί τήν 4ην απογευματινήν, οι Χωρικοί, οι όποιοι, κατά τό έθος τών Κρητικών Έπαναστάσεων, ήσαν ανεφοδιάστοι, οι όποιοι και διελύθησαν, ένῳ οι γερμανοί διεσκορπίσθησαν εις τά θουνά.

Μετά τό πέρας της μάχης ό ήγούμενος 'Ιλαρίων Κατσαφράκης, όστις μετ' άλλων είχε καταφύγει εις τό Σπήλαιον της Άρκούδας, επέστρεψεν εις τήν 'Ι. Μονήν Άγ. Τριάδος.

Τήν επομένην 25ην Μαΐου, ενεφανίσθησαν πρό της Άγίας Τριάδος περί τούς 50 Άγγλοι, οι όποιοι ήρώτησαν πού είναι οι Γερμανοί. Έγένοντο δ' άντιληπτά και βρεττανικά τάνκς εις απόστασιν 300-500 μέτρων από της Μονής, εις τούς ελαιώνας. Άφού ελαβον τάς

πληροφορίας ός έζήτησαν, υπεσχέθησαν ότι θα επέστρεφον τήν νύκτα διά νά λάβουν τόν ήγούμενον ως οδηγόν, πλην δέν επέστρεψαν.

Τήν επομένην (26ην) ήκούσθη πόλεμος εις τό Σταυρό, διότι οι Βρεττανοί προωθήθησαν εις Χωραφάκια (μόνον τό πεζικόν τους) και εκείθεν επετέθησαν κατά τών Γερμανών. Κατά τήν μάχην εφονεύθησαν περί τούς 12 Βρεττανοί και 8-9 Γερμανοί, πολλοί δέ Γερμανοί ήχμαλωτίσθησαν. Οι υπόλοιποι έπήραν τά θουνά και διεσκορπίσθησαν.

Σημειωτέον ότι οι Άγγλοι είχαν προηγουμένως (τήν 22αν Μαΐου) εγκαταλείψει τό φυλάκιον Σταυρού, διότι οι εκεί διαμένοντες δέν διέθετον όπλισμόν ή ήσαν τραυματίαι. Διήλθον διά της Άγίας Τριάδος, όπόθεν ό ήγούμενος τούς ώδήγησεν εις Κουνουπιδιανά.

Οι Γερμανοί έχρησιμοποίησαν ως οδηγούς και προκάλυμμα της προωθησεώς των δύο έντοπίους, τούς όποιους συνέλαβον, τούς υπεχρέωσαν νά ένδυθούν άγγλικήν στολήν και όόπλους τούς έβεσαν επί κεφαλής της φάλαγγός των. Ούτοι ήσαν οι Γεώργιος Τζαμαριάς και Στυλιανός Τζαμαριάς (θείος και άνεψιός), εφονεύθησαν δ' υπό τών Άγγλων κατά τήν έπακολουθήσαν σύρραξιν.

Ε' Κατάληψις τού Άκρωτηρίου

Τό Άκρωτήρι κατελήφθη μόνον άφού εκρίθη ή τύχη τών Χανίων. Άλλοι τών Άγγλων τό εξεκένωσαν, υποχωρήσαντες διά της Σούδας προς τόν Άποκόρωνα. Άλλοι πάλι προσεπάθησαν ματαιώς, οδηγούμενοι υπό έντοπίων, νά διαπεραιωθούν από τήν παραλίαν τήν κάτω τών Στερνών εις Άποκόρωνα. Οι τελευταίοι ούτοι, περί τούς εκατόν, συνελήφθησαν υπό τών γερμανών και ήχθησαν εις Χανιά.

ς' Αντίποινα

Τά πτώματα τών Γερμανών τών φονευθέντων εις Κατσούφραν εκακώθησαν και εγυμνώθησαν υπό τών χωρικών.

Τήν πρώτην εβδομάδα τού 'Ιουνίου, οι Γερμανοί εκύκλωσαν νύκτωρ τό χωρίον Στέρνες, συνέλαβον τόν πληθυσμόν και έξεχώρισαν τό πρωί τούς άνδρας. Από αυτούς, οι όποιοι ήσαν περί τούς 170, έπήραν 10 και τούς έτουφέκισαν. Η διαλογή έγινετο ως εξής: Άφηράτο από τούς παρατεταγμένους κάθε 17ος, αριθμουμένων τών άνδρών από 1-17.

Ζ' Ζημίες

Η Μονή Άγίας Τριάδος υπέστη πολλές ζημίας, διαρπαγές, λεηλασίας κλπ. περί ών όμιλεί εκθεσις τού 'Ηγουμένου. Ζημίας υπέστησαν και τά χωρία Στέρνες, Γκαλαγκάδω, Καθιανά, Κορακίες, Κουνουπιδιανά εκ βομβαρδισμών ή λεηλασιών.

Χανιά 22-5-1946

Κλείνοντας αυτό το μικρό σημείωμα, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι εκθέσεις που παρατέθηκαν ήταν ψήγματα και στοιχεία ελάχιστα, σε αναλογία με την τεράστια προσφορά του Κρητικού Κλήρου στον Αγώνα. Κρίθηκε σκόπιμο - ο' αυτή τη δημοσίευση τουλάχιστον - να μην παρατεθούν και άλλα στοιχεία από αρχεία ή βιβλία, για τη δράση των ιερωμένων και την κατάσταση της Εκκλησίας κατά τη Μάχη της Κρήτης και την Αντίσταση. Κι αυτό για να παρουσιασθούν αυτούσιες οι παραπάνω εκθέσεις, που αποτελούν άλλωστε και μια, ελλιπή έστω, ενότητα - δεσμίδα στο αρχείο Γερμανικής Κατοχής. Η έλλειψη όμως στοιχείων δεν μειώνει σε τίποτα τη συμμετοχή και το

μεγάλο έργο των κληρικών, που έχει γίνει συνείδηση στην ψυχή του Κρητικού λαού.

Είναι σαφές ότι η Ιστορία της Εκκλησίας μας δεν έχει γραφεί ακόμη. Και είναι χρέος κυρίως των νεότερων γενεών, η έρευνα και γνώση των αληθινών γεγονότων της Ιστορίας και κατ' επέκταση η αναγνώριση και απόδοση τιμής στους ρασοφόρους αγωνιστές που πολέμησαν με σθένος και ψυχική μεγαλοσύνη κατακτητές Ενετούς, Άραβες, Τούρκους, Γερμανούς, αλλά και που και σήμερα αγωνιούν και αγωνίζονται ενάντια στους σύγχρονους -εχθρούς- και στις μάστιγες του καιρού μας.

Ομιλία και Αγισμός των όπλων από τον επίσκοπο Αγαθάγγελο.

